

рішення суду про розірвання шлюбу; свідоцтво про народження дитини на користь якої стягуються аліменти; якщо дитина знаходиться на вихованні у інших осіб, то відповідне рішення про встановлення опіки/ піклування, довідка про розмір заробітної плати щодо особи, яка повинна сплачувати аліменти тощо.

Список використаних джерел:

1. Треушников М.К. Судебные доказательства. М.: ОАО «Издательский дом «Городец», 2004. 272 с.
2. Цивільний процес України : Підручник / За заг. ред. Р.М. Мінченко; ред. І.В. Андронов. 2-е вид., переробл. і доповн. Київ : Інститут законодавства Верховної Ради України, 2016. 756 с.
3. Цивільний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / [С.С. Бичкова, Ю.В. Білоусов, В.І. Бірюков та ін.] ; за заг. ред. С.С. Бичкової. К. : Атіка, 2008. 840 с.
4. Грабовська О. Специфіка формування предмета доказування в цивільному процесі / Підприємництво, господарство і право. № 3, 2016. С.15-20.

Островська Марія Анатоліївна

*Адвокат, керівник Адвокатського об'єднання «Партнери»,
заступник Голови Комітету по наближенню системи адвокатури України
до європейських правових стандартів НААУ*

ЛИСТУВАННЯ У МЕСЕНДЖЕРІ ЯК ДОКАЗ, БЕЗ ПОРУШЕННЯ ПРАВА НА КОМУНІКАЦІЙНУ ПРИВАТНІСТЬ

Сучасний світ давно змушує учасників цивільних правовідносин забути про традиційне письмове листування. Не лише в особистому, а й в діловому житті останні десятиріччя використовується електронна пошта, а останні роки більш популярним є повідомлення через програми-месенджери миттєвого обміну інформації, на кшталт ватсапп, телеграм, вайбер. Легальний статус електронні докази отримали лише 15 грудня 2017 р. – в день набрання чинності кардинальних змін до процесуальних кодексів України [1]. Тому сьогочасний інформаційний обіг все частіше ставить перед судовою практикою нагальне питання: за яких умов допустимо використовувати електронне листування в якості доказу.

Стаття 31 Конституції України (далі – КУ) гарантує таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. Винятки можуть бути встановлені лише судом у випадках, передбачених законом, з метою запобігти злочинів чи з'ясувати істину під час розслідування кримінальної справи, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо [2].

Зрозуміло, що в Основному Законі йдеться лише про приватну комунікацію фізичної особи, як особисті немайнові права за ст. ст. 269, 270 Цивільного кодексу України (далі – ЦКУ) [3]. Інакше діловий обмін листами, в якості законного способу укладення договору, натикнувся би на непереборні перешкоди доведення в суді оферти та акцепту всупереч здоровому глузду та ст. ст. 207, ч. 1 ст. 638 ЦКУ.

При цьому, цивільно-процесуальні норми менш категоричні та надають можливість використання приватного листування в якості доказів за дотриманням певних вимог.

Відповідно до бланкетної норми ст. 236 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПКУ) зміст особистих паперів, листів, записів телефонних розмов, телеграм та інших видів кореспонденції фізичних осіб може бути досліджений у відкритому судовому засіданні або оголошений за клопотанням учасника справи лише за згодою осіб, визначених Цивільним кодексом України [4].

Згідно зі ч. ч. 1, 2, 4 ст. 306 ЦКУ фізична особа має право на таємницю листування, телеграм, телефонних розмов, телеграфних повідомлень та інших видів кореспонденції. Листи, телеграми тощо є власністю адресата. Листи, телеграми та інші види кореспонденції можуть використовуватися, зокрема шляхом опублікування, лише за згодою особи, яка направила їх, та адресата. Якщо кореспонденція стосується особистого життя іншої фізичної особи, для її використання, зокрема шляхом опублікування, потрібна згода цієї особи. Кореспонденція, яка стосується фізичної особи, може бути

долучена до судової справи лише у разі, якщо в ній містяться докази, що мають значення для вирішення справи.

Отже, із змісту діючого законодавства України можна зробити висновок, що особисте листування в месенджері можливо використати в якості доказу лише за згоди адресата та адресанта повідомлень. Це, звісно, робить вкрай утрудненим доказування у ряді специфічних категорій справ, зокрема про захист честі, гідності та ділової репутації, а також сімейних спорів. Проте, приєднання до матеріалів справи такого листування є законним і без дозволу його учасників, якщо зміст повідомлень містить належні докази.

Такий висновок підтверджується цікавим судовим рішенням, де через припущення незаконного характеру дій з подачі клопотання про приєднання доказів у справі про визначення місця проживання дітей був поданий позов про захист честі та гідності, який залишився без задоволення. Рішенням Ленінського районного суду м. Миколаєва від 05 квітня 2019 року у справі № 488/789/19 констатовано, що «В додатках до відзиву містилися роздруківка листування (переписка) через месенджер «Viber» між ОСОБА_1 та ОСОБА_2, яка в порядку ст. 236 ЦПК України, яка судом не досліджувалась у відкритому судовому засіданні та їм не надавалась оцінка при винесенні рішення суду». Отже сам факт подачі їх в судове засідання стороною справи не потягнуло за собою порушення права на розголошення таємниці кореспонденції, а також на повагу до честі та гідності. В обґрунтування останнього суд зауважив, що «скріншоти листування не містили будь-якої принизливої, інтимної, чи непристойної інформації, а є звичайною перепискою між батьками дітей, якою батьки визначають між собою питання щодо виховання дітей, матеріальні питання, з'ясовують моменти про спілкування з дітьми, тощо...» [5].

Отже, при системному аналізі норм про таємницю кореспонденції впливає, що згода її авторів потрібна лише для оголошення та дослідження судом цієї інформації в судовому засіданні. Подібних заборон для подачі

клопотання про приєднання цих доказів до матеріалів справи законодавство не містить. Єдиною умовою задоволення судом такого клопотання є наявність у вмісті особистої кореспонденції доказів, що мають значення для вирішення справи. За певними категоріями справ є доцільним сам факт подачі такого клопотання, в процесі якого адвокат має можливість принаймні поверхнево прокоментувати зміст листування, через оголошення власного клопотання, що може бути достатнім для реалізації ефективної тактики та стратегії ведення справи. Такі процесуальні дії правомірно впливатимуть на внутрішнє переконання судді в інтересах клієнта, що може стати важливим для справи і вирішити її долю.

Водночас, аналіз судової практики по цивільних справах демонструє, що суди, як правило, не звертають значну увагу на норми КУ, ЦКУ та ЦПКУ про комунікативну приватність. В одних справах беззастережно приймають особисте листування як доказ (рішення Києво-Святошинського районного суду Київської області від 02.03.2020 у справі № 369/6876/19; рішення Подільського районного суду міста Києва у справі № 758/5110/18), в деяких – лише побіжно зазначають про заперечення учасників справи щодо «ненадійності соціальних месенджерів через можливість одностороннього видалення інформації в зручному порядку» (рішення Держинського районного суду м. Кривого Рогу від 20 січня 2020 р., справа № 210/867/19), в інших – за ініціативи зацікавленої особи аналізують питання лише про незаконність розповсюдження інформації серед інших учасників судового процесу (рішення Ленінського районного суду м. Миколаєва від 05 квітня 2019 року, справа № 488/789/19) [6].

Основну увагу судова практика приділяє аналізу приналежності номеру мобільного телефону до автора повідомлень. Так, у рішенні Орхівського районного суду Запорізької області від 04.02.2020 у справі № 337/4935/17 це було встановлено через співпадіння номеру, зазначеного у роздруківці з номером у відзиві на позовну заяву [7]. У згаданому рішенні Києво-Святошинського районного суду Київської області від 02.03.2020, де

листування велося між депутатами у створенній вайбер-групі, належність номерів телефону було підтверджено роздрукованою інформацією з офіційного сайту територіальної громади Тарасівської сільської ради Києво-Святошинського району Київської області з розділу «Склад депутатського корпусу». Додатково це було встановлено показаннями свідків. У рішенні також зазначено, що «суд критично ставиться до тверджень представника відповідача, що відповідач таких дописів не здійснював як спосіб ухилення від відповідальності, оскільки стороною відповідача не надано доказів того, що сторонні особи отримували доступ до терміналу з номером мобільного телефону відповідача...».

Отже, судова практика здебільшого наповнена випадками визнання допустимими електронного особистого листування в месенджерах, коли жодна зі сторін не згадує ані про ст. 31 КУ, ані про норми ст. 236 ЦПКУ та ст. 306 ЦКУ. Вірогідно, використовуючи принцип диспозитивності, суд не вважає за потрібним будувати правову позицію за учасників справи в інтересах однієї зі сторін, тому не застосовує правила недопустимості або презюмує конклюдентну згоду сторони, що мала б бути незацікавленою у розголошенні особистої інформації. Звідси впливає практичний висновок: якщо основна доказова база адвоката вимушено заснована лише на приватному листуванні клієнта в месенджері, не слід поспішати з витребуванням згоди опонента, підказуючи стратегію поведінки, варто дочекатись його процесуальної реакції.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 03.10.2017 № 2147-VIII, режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147-19#n2972>
2. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР, режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/ed19960628#Text>
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV, режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
4. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV, режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>

5. Рішення Ленінського районного суду м. Миколаєва від 05 квітня 2019 р., справа № 488/789/19, режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/81151725>.
6. Рішення Києво-Святошинського районного суду Київської області від 2 березня 2020 р., справа № 369/6876/19, режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/88357217>.
7. Рішення Подільського районного суду міста Києва від 25 листопада 2019 р., справа № 758/5110/18, режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89306832>.
8. Рішення Держинського районного суду м. Кривого Рогу від 20 січня 2020 р., справа № 210/867/19, режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/87660867>.
9. Рішення Ленінського районного суду м. Миколаєва від 05 квітня 2019 року, справа № 488/789/19, режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/81151725>.
7. Рішення Оріхівського районного суду Запорізької області від 4 лютого 2020 р., справа № 337/4935/17, режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/87576219>.

Васильків Валентина Ігорівна

*Аспірантка кафедри цивільного процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПРИЗНАЧЕННЯ ЕКСПЕРТИЗИ У СПРАВАХ ПРО ЗАХИСТ ЧЕСТІ ТА ГІДНОСТІ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

Існування комунікативних потреб людини досі залишається незаперечним фактом. Стан розвитку інформаційних технологій свідчить про вдосконалення засобів взаємодії осіб, в тому числі шляхом обміну інформацією. Поява Інтернету, різноманітних інтернет-платформ, мобільних додатків спростили та вдосконалили процеси пошуку, обміну та поширення інформації, а також її створення. Раніше існуючі інформаційні джерела як, наприклад друковані засоби масової інформації, залишаючи свою первинну форму також трансформувалися в електронну, у вигляді Інтернет-видань. Проте, якісний стан сучасної інформації значно погіршився, що підтверджується значною кількістю існуючих «фейкових» новин, неперевіраних перекладів та інших видів дефектів інформації. Нажаль, вищезазначені недоліки можуть використовуватися для порушення права на повагу до честі та гідності фізичних осіб, оскільки еволюція можливостей спілкування, висловлення власної думки, переконань та поглядів разом з цим сприяла зловживанню такими правами та призвела до порушення прав інших